

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان مقاله : آسیب شناسی آداب طلاق در سبک زندگی اسلامی

نام و نام خانوادگی : نرجس شاپوری^۱

چکیده

طلاق در لغت به معنی گشودن گره و رها کردن است و در زندگی زناشویی طلاق یعنی از هم پاشیده شدن زندگی یا از بین رفتن تعادل در زندگی و پدیدار شدن رنج و عذاب برای فرزندان. تبعات طلاق منحصر به خانواده نیست بلکه باعث متزلزل شدن جامعه نیز می شود. امروز ما شاهد روند روبه رشد این معضل اجتماعی هستیم و خانواده که اصلی ترین نهاد اجتماعی است در معرض پیامدهای ناگوار پدیده طلاق قرار دارد.

واژگان کلیدی: آسیب شناسی ، آداب طلاق، سبک زندگی ، طلاق

مقدمه

ضعف بنیه فرهنگی و عدم آگاهی و پایبندی به ایمان و تقیدات مذهبی خانواده‌ها، بخصوص در میان والدین؛ به عنوان مهمترین عامل سستی روابط خانوادگی و در نتیجه افزایش طلاق در ایران اعلام شد.

معضلات اجتماعی مانند افزایش نرخ طلاق و گسترش اضطراب در میان جوانان، این روزها مورد بحث رسانه های همگانی و موضوع بسیاری از همایش ها و سمینارها در سراسر کشور قرار گرفته و بسیاری از آنها حاوی آمارهای بسیار تکان دهنده ای است.

بی تردید افزایش دامنه آفت های جامعه که باید دست اندرکاران امور تعلیم و تربیت و فرهنگ سازی کشور را به تامل و چاره اندیشی اساسی وادارد، معلولی بیش نیست. برای تجهیز و مقابله با این پدیده های ناهنجار، ابتدا باید علل و ریشه های بروز این مساله مهم را شناسایی کنیم، در غیر این صورت هر راه حلی اگرچه با صرف هزینه های زیاد، بی تاثیر خواهد ماند. به این ترتیب، درخواست طلاق هنگامی صادر می شود که هرگونه امید و تلاش برای دستیابی به کانون گرم زندگی مشترک بی پاسخ می ماند و واقعیهایی رخ می دهد که دستیابی به آرزوها را ناممکن می سازد و آنگاه تنها راه رهایی به جدایی ختم خواهد شد. اما روانشناسان معتقدند: زندگی مجموعه ای از افتادن ها و برخاستن ها، لذت ها و تلخکامی ها، خواب ها و بیداری های هدفدار است، این که تصور کنیم همه امور باید موافق میل و خواسته ما تحقق پذیرد، تصویری اشتباه است. اصولاً خانواده ای را نمی توان سراغ گرفت که در آن به هیچ وجه اختلاف فکر و سلیقه وجود نداشته باشد، هر انسانی ذوق و سلیقه ای مخصوص به خود دارد. اما برای دستیابی به آرامش باید این ذوق و سلیقه را به هم نزدیک کرد، زیرا انسان ها تنها در سایه توافق ها می توانند در کنار هم زندگی کنند نه اختلاف ها. از سوی دیگر، در زندگی مشترک بی اعتنایی به پیمان زندگی، خودخواهی ها و تنگ نظری ها، بی حوصلگی و بی توجهی به سرنوشت یکدیگر، اختلاف در سلیقه ها، فزون طلبی ها، تنوع جویی ها، عدم رعایت وظایف فرد است که "طلاق" را می آفریند و این پایان مشکلات نیست، بلکه سرآغاز ویرانی است و معضلات جدید را به وجود می آورد.

مفهوم شناسی موضوع

آسیب شناسی

اصطلاح آسیب شناسی در علوم مختلفی اعم از اجتماعی و فرهنگی و غیره کاربرد دارد اما آسیب شناسی^۱ در لغت به معنای زخم ، عیب و نقص و... آمده است و در اصطلاح عام عبارتست از شناخت کاستی ها ، مصیبت ها و آفت های فکری ، جنسی ، فرهنگی ، سیاسی ، اجتماعی و اقتصادی است که روح و روان و محیط زندگی جوان را فراگرفته است.

آداب طلاق

آداب مجموعه ای از ضوابط و قواعد رفتاری که انجام آن در هر جامعه یا طبقه انتظار می رود و نماد تربیت و هنجار محسوب می شود. ادب در لغت به معنای حسن معاشرت ، حسن محضر ، طور و طریق پسندیده ای ، اخلاق حسنه ، فضیلت ، حسن اخلاق و اجتماع خصال حمیده است .

در ابواب فقهی معمولاً آداب به مجموع رفتارهایی اطلاق می شود که فعل یا ترک آنها از منظر شارع مقدس موجب حسن و کمال فعلی که حکم شرعی به آن تعلق گرفته ، می شود^۳. اسلام با طلاق سخت مخالف است . اسلام می خواهد تا حد امکان طلاق صورت نگیرد و طلاق را به عنوان یک چاره جویی به مواردی که چاره منحصر به جدایی است تجویز کرده است . اسلام مردانی که مرتب زن می گیرند و طلاق می دهند و به اصطلاح مطلق می باشند دشمن خدا می داند^۴.

سبک زندگی

امروزه اصطلاح سبک زندگی کاربرد های عامیانه و فراوانی دارد و می توان گفت روش خاصی از زندگی یک فرد است که باعث تمایز آنها از دیگران می شود . سبک زندگی عبارتست از: «شیوه زندگی یا سبک زیستن که منعکس کننده گرایش ها و ارزش های فرد یا گروه است و همچنین

۱ - مجله معارف اسلامی ، شماره ۶۰ ، ص ۲۴

۲ - دهخدا ، لغت نامه ، ج ۱ ، ص ۱۳۱۶- ۱۳۱۳

۳ - هاشمی شاهرودی ، ج ۱ ، ص ۱۰۹- ۱۰۸

۴ - مطهری ، نظام حقوق زن در اسلام ، ص ۳۰۳

صورت عدم طلاق، زن توسط حاکم شرع مطلقه خواهد شد. عدم پرداخت نفقه در این صورت، یکی از موارد طلاق ضروری است که شرع و قانون زوجین را ملزم به جدایی می‌کند.^۱

۳ - **تأمین نکردن نیاز جنسی** : از نظر اسلام، یکی از اهداف ازدواج، ارضای مناسب و مشروع نیازهای جنسی زن و مرد است. مهم‌ترین وظیفه‌ای که شرع مقدس بر عهده زن و مرد گذاشته، برآورده کردن نیازهای جنسی یکدیگر است.

یکی از مصادیق امساک به معروف، تأمین نیاز جنسی زن توسط همسر خویش است. به همین دلیل، مرد باید دست‌کم هر چهار شب یک‌بار، در رخت‌خواب همسرش بخوابد و دست‌کم هر چهار ماه یک‌بار با او آمیزش کند البته این بعد حقوقی و حداقلی امر است، و گرنه مرد موظف است نیازهای جنسی همسر خود را برآورده سازد. از سوی دیگر، زن نیز موظف است نیازهای جنسی مرد را برآورده کرده، او را بدون مانع عقلی یا شرعی، محدود به زمان یا مکان و یا کیفیت خاصی نکند که در اصطلاح فقهی از آن با عنوان «تمکین» یاد شده است. بنابراین، زن و مرد باید نیازهای جنسی یکدیگر را به طور کامل تأمین کنند. حال اگر هریک از زوجین به صورت عمد، مثل تمکین نکردن، نبود آمیزش بیش از چهار ماه و مانند آن یا غیرعمد مثل زود انزالی، ضعف جسمی، سرد مزاجی و همچون آن قادر به انجام وظیفه خود به طور کامل نباشند، شرع جدایی بین آنها را ممدوح شمرده، از آن جلوگیری نمی‌کند.^۲

ب. عدم تفاهم

کفویت و هماهنگی زن و مرد در زندگی بسیاری از مشکلات را حل می‌کند. اما عدم هماهنگی فکری، سلیقه‌ای، مذهبی و مانند آن در همه امور زندگی اگر با گذشت همراه نباشد، باعث بروز اختلافات شدید در خانواده خواهد شد.

۱ - **کراهت زوجین از یکدیگر** : تنفر گاهی از رفتار یکی از زوجین ناشی می‌شود و فرق نمی‌کند که کراهت، از خصوصیات طبیعت و خلقت باشد، مانند زشتی، سوءرفتار، نقص بعضی اعضا، یا آنکه ناشی از عوارض خارجی باشد مانند ازدواج مجدد، بدزبانی، ترک زندگی خانوادگی، اعتیاد، خشونت در رفتار و نپرداختن نفقه^۳. گاهی نیز ممکن است اخلاق و رفتار زوجین مناسب باشد، ولی یکی از آنها دچار تنفر از

۱ - فاضل لنکرانی، جامع‌المسائل، ج ۲، ص ۴۰۳

۲ - مطهری، مجموعه آثار، ص ۲۹۲.

۳ - امامی، حقوق مدنی، ج ۵، ص ۴۸.

دیگری شده باشد، به گونه‌ای که حاضر به ادامه زندگی با دیگری نباشد. در این موارد، طلاق خلع و مبارات مطرح می‌شود.

۲ - **بی‌عفتی** : عقیف و پاکدامن بودن زن یکی از ویژگی‌هایی است که در روایات زیادی، بخصوص هنگام انتخاب همسر وارد شده است. اما زمانی که این ویژگی وجود نداشته یا از بین رفته باشد، شرع مقدس زندگی با او را منع نکرده، اما بهتر است که طلاق داده شود. فضل بن یونس می‌گوید: از امام کاظم علیه‌السلام درباره مردی که با زنی ازدواج کرده و پیش از همبستر شدن با او، زنا داده باشد، پرسیدم. حضرت فرمودند: باید بین آنها جدایی انداخت و بر او حد جاری کرد و مهریه‌ای هم برایش نیست.^۱

۳ - **اختلاف ناشی از بی‌توجهی به احکام دین** : دین اسلام با بعضی از گناهان با حساسیت بیشتری برخورد کرده است. در زندگی مشترک نیز به هریک از زن و مرد توصیه‌هایی دارد. از این‌رو، زندگی با افرادی را که به مواد الکلی اعتیاد دارند رد کرده و به صراحت طلاق را پیشنهاد کرده است. افراد منافق گروه دیگری هستند که زندگی با آنها از سوی شرع نهی شده است. طلاق افرادی هم که ضروریات دین را انکار کرده و به آنها پایبند نیستند نیز از دیگر موارد طلاق ضروری شمرده شده است.^۲

اگر فرزندان تحت تأثیر پدر یا مادری که نسبت به دین بی‌توجهند و با اعمال و رفتار خود ناخودآگاه فرزندان را به بی‌حجابی یا ترک واجباتی همچون نماز و روزه دعوت می‌کنند، جدا کردن و طلاق دادن یا طلاق گرفتن به خاطر این مسائل نیز بدون اشکال است.^۳

۱ - صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۱۷.

۲ - دیلمی، ارشادالقلوب، ج ۱، ص ۱۷۵.

۳ - مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۳۹۴.

نتیجه گیری :

با توجه به مطالب گفته شده طلاق صرفاً یک امر آسیب پذیر نیست بلکه در جایی که دیگر برای سازش بین زوجین راهی باقی نمانده و پادرمیانی خانواده و بزرگان چاره ساز نباشد، اسلام راه جدایی را باز گذاشته است اما زن و مرد را ملزم به رعایت اصولی در هنگام طلاق ساخته است. به ویژه مرد را موظف می کند که تمام حقوق مادی زن را پرداخته و به نحو شایسته ای زن را طلاق دهد. اسلام حق طلاق را هر چند به طور طبیعی از مختصات مرد می داند و طلاق دهنده را در زندگی زناشویی، مرد می داند، اما راه های متعددی را نیز برای حق طلاق زن باز گذاشته است که زن می تواند با تعیین شرایط در آغاز ازدواج و یا استفاده از طلاق قضایی، خود را از مرد جدا سازد.

در پایان باید گفت طلاق یک بیماری اجتماعی است که همانند بیماری های جسمی عوامل زیادی در وقوع آن دخیل است. اما مشکل آن است که از ابتدا در هیچ ازدواجی به آن فکر نمی کنیم و هنگامی که با طلاق مواجه می شویم نه تنها در بسیاری موارد به فکر برطرف کردنش نیستیم بلکه فقط تنها راه درمان را جدایی و طلاق قرار می دهیم.

پس لازم است برای جلوگیری از طلاق به دو امر توجه داشته باشیم : ۱- اقدامات قبل از ازدواج همانند (توجه به سن مناسب ازدواج و هم کفو بودن ، جلوگیری از ازدواج هایی که به زور انجام می شود ، آموزش به زوجین قبل از ازدواج ، تحقیق درباره ی خانواده طرف مقابل و ...) ۲ - اقدامات بعد از ازدواج همانند (آشنا کردن زوجین با مسائل جنسی ، شرکت در کلاس های آموزشی در زمینه مهارت ارتباطی و ...) .

منابع :

- ۱ - قرآن کریم
- ۲ - امامی ، اسد الله ، حقوق خانواده (نکاح و انحلال آن و فسخ و طلاق) ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران ، ۱۳۹۱ هـ ش
- ۳ - امامی ، سید حسن ، حقوق مدنی ، تهران ، اسلامیة ، بی تا
- ۴ - باقر نجفی ، شیخ محمدحسن ، جواهر الکلام ، ترجمه : محمود قوچانی ، تهران ، انتشارات اسلامیة ، ۱۳۹۲ هـ ق
- ۵ - حر عاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ، تهران ، کتاب فروشی اسلامیة ، ۱۳۷۸ هـ ش
- ۶ - حسینی روحانی ، سیدصادق ، فقه الصادق علیه السلام ، قم ، دارالکتاب ، ۱۴۱۲ هـ ق
- ۷ - دهخدا ، علی اکبر ، تهران ، موسسه انتشارات دانشگاه تهران ، ۱۳۷۷ هـ ش
- ۸ - دیلمی ، حسن بن ابی الحسن ، ارشادالقلوب ، قم ، شریف رضی ، ۱۴۱۲ هـ ق .
- ۹ - زمانی درمزاری ، محمدرضا ، حقوق خانواده ازدواج و طلاق ، تهران ، کلک سیمین ، ۱۳۹۱ هـ ش
- ۱۰ - صدوق ، محمدبن علی ، من لایحضره الفقیه ، چ دوم ، قم ، جامعه مدرسین ، ۱۴۱۳ هـ ق .
- ۱۱ - طباطبایی ، محمد حسین ، المیزان ، ترجمه : محمد باقر موسوی ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی ، ۱۳۷۸ هـ ش
- ۱۲ - عامل ، محمد بن جمال الدین محمد ، لمعه الدمشقیه ، قم ، موسسه اسماعیلیان ، ۱۳۷۵ هـ ش
- ۱۳ - فرید تنکابنی ، مرتضی ، نهج الفصاحه ، قم ، دفتر نشر فرهنگ اسلامی ، ۱۳۸۶ هـ ق
- ۱۴ - فاضل لنکرانی ، محمد ، جامع المسائل ، چ یازدهم ، قم ، امیرقلم ، بی تا .

- ۱۵ - کاتوزیان ، ناصر ، حقوق مدنی خانواده ، تهران : انتشارات بهمن برنا ، ۱۳۷۸ هـ ش
- ۱۶ - مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران، صدرا، بی تا.
- ۱۷ - موسوی خمینی ، سید روح الله ، تحریر الوسیله ، چاپ قم ، موسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ هـ ق
- ۱۸ - موسوی خمینی، سید روح الله ، توضیح المسائل (مُحَسَّی)، تهران ، انتشارات هاتف ، بی تا
- ۱۹ - مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، چ دوم، قم، مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۴۲۷ هـ ق
- ۲۰ - میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن، الرسائل ، قم ، دهرت تبلیغات اسلامی شیعه خراسان ، ۱۴۲۷ هـ ق
- ۲۱ - مشکینی، علی ، مصطلحات الفقه و اصطلاحات الاصول، قم ، نشر الهادی ، ۱۳۷۱ هـ ش
- ۲۲ - مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی، فرهنگ فقه، ۱۳۹۲ هـ ش
- ۲۳ - نجفی ، شیخ محمد حسن ، جواهر الکلام ، تصحیح محمد قوچانی ، بیروت ، ۱۹۸۱ هـ ق
- ۲۴ - هاشمی شاهرودی ، سید محمود ، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت ، قم ، موسسه دائره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت ، ۱۳۸۲ هـ ش

فهرست مقالات :

- ۱ - شریعتی سبزواری ، محمد باقر ، مجله معارف اسلامی ، قم ، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه ، ۱۳۸۴ هـ ش ، ش ۶۰
- ۲ - مهدوی کنی ، محمد سعید ، مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی ، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول ، ش ۱